

Мср ИГОР Г. РАКИЋ
Ниш, Србија
Е-адреса: igorak89@yahoo.com

ЗАБЕЛЕШКА О РАЗГОВОРУ АШРАФА МАРВАНА И ЈОСИПА БРОЗА ТИТА, 13. ОКТОБРА 1973.

САЖЕТАК: У раду представљамо до сада необјављени извор који се бави позицијом Југославије током Четвртог арапско-израелског рата из 1973. године. Активна југословенска спољна политика на Блиском истоку почела је после Другог светског рата када је у земљи успостављен социјализам. Иако је у почетку пратила политику Совјетског Савеза и Источног блока, после 1948. године и сукоба са Информбиroom, добила је другачији ток. Праћена својим интересима, средином педесетих година југословенска страна све више и више нагињала је арапској страни у блискоисточном сукобу. У предвечерју рата 1973. и детанта између САД и СССР-а, Југославија је настојала да игра што значајнију улогу на Блиском истоку и оснажи своју позицију у арапском свету, стављајући се на страну арапских држава, а критикујући Израел и његове савезнике. На основу новије литературе о блискоисточном сукобу, оригинални текст извора претходиће увод у конфликт из 1973. године са посебним освртом на позиције и ставове суперсила и Југославије.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: војна историја, арапско-израелски сукоб, Октобарски/ Јомкипурски рат, југословенско-египатски односи, Ашраф Марван, Јосип Броз Тито, Египат, Југославија, Блиски исток

Арапско-израелски рат из 1973. имао је пресудан утицај на међународне односе у свету. После Шестодневног рата 1967. године, Израел је окупирао Голанску висораван, Појас Газе, Западну обалу и Синајско полуострво. Тако су Оружане снаге Израела запоселе територију три и по пута већу од Израела, а притом је инкорпорирано и нешто више од милион Палестинаца.¹ Након примирја којим је окончан Јунски рат, уследио је низ нових тензија на Блиском истоку између Израела, с једне, и арапских суседа, с друге стране. По окончању тзв. „Рата исцрпљивања” и привременог смиривања ситуације 1970.

---

¹ Benny Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict 1881–2001*, New York 2001, 329.

године, тензије на Блиском истоку нису јењавале.² Изненадна Насерова смрт, септембра исте године, довела је на чело Египта Анвара ел Садата, Насеровог потпредседника. Иако се за Садата мислило да неће дуго остати на тој позицији, до маја 1971. успео је да се обрачуна са сваком опозицијом унутар Египта, после чега је преузео контролу над државом.³ У почетку је Садат покушао дипломатским путем да поврати део Синаја, али како САД и Израел нису превише обраћали пажњу на то, он се на крају одлучио за војну опцију.⁴

Рат између Египта и Сирије, с једне стране, и Израела, с друге, започео је изненадним нападом арапских држава 6. октобра 1973. Копненим нападима Египта и Сирије претходили су масовни ваздушни удари египатског ратног ваздухопловства на циљеве на Синају, и сиријског на циљеве на Голанској висоравни. У првих неколико дана иницијатива је била на страни арапских земаља. Међутим, први неуспех доживели су Сиријци на голанском ратишту где су заустављени до 9. октобра. Убрзо после тога, израелске оружане снаге прешле су у противнапад те су успеле да одбаце удружене сиријско-јорданско-ирачке снаге и да, до 11. октобра, запоседну територије источно од линије коју су Израелци достигли у рату из 1967. године. На другој страни, неорганизовани контранапади израелских снага на Синајском полуострву нису дали резултата, а напредовање Египћана се наставило. Како би се смањио притисак на сиријски део фронта, влада у Дамаску тражила је од Египћана да повећају своје активности како би приморали војни врх Израела да део својих снага са Голана премести на синајско ратиште. Египатски начелник штаба Саад ел Шазли, невољно је пристао на то, плашећи се да египатски тенкови не остану без заштите од напада из ваздуха. Напад египатских снага, који је почео 14. октобра 1973, завршио се потпуним неуспехом, а Египћани су били приморани да зауставе своју офанзиву на Синајском полуострву. После овога, иницијатива у рату прешла је на страну Израела и уследила је израелска офанзива преко Суецког канала, која је изменила ситуацију на синајском фронту.⁵

Паралелно са борбом на фронтovima, вођена је и дипломатска борба између великих сила, проарапског Совјетског Савеза и произраелских Сједињених Америчких Држава. Односи између СССР-а и САД били су у процесу попуштања (детант) који су постигли Никсон и Брежњев у мају 1972. године. По питању Блиског истока усвојен је заједнички коминике у коме су обе стране биле за status quo између Израела и осталих арапских земаља. Овакво замрзнуто стање у арапско-израелском сукобу допринело је да се Садат одлучио на ратну опцију против Израела. На почетку сукоба, америчка администрација била је уверена да ће Израел сâм, без њихове помоћи, савладати арапске државе.⁶ Став Совјетског Савеза највише је бринуо државног секретара Хенрија Кисинџера, који је сматрао да би тежак пораз Арапа, по

² Arthur Goldschmidt Jr, Lawrence Davidson, *A Concise History of the Middle East*, Oxford 2006, 332–339.

³ *Ibid*, 343.

⁴ Ian J. Bickerton, *The Arab-Israeli Conflict: A History*, London 2009, 130.

⁵ Ahron Bregman, *Israel's Wars: A history since 1947*, New York 2002, 134–141.

⁶ Melvyn P. Leffler, Odd Arne Westad (eds.), *The Cambridge History of the Cold War*, volume II, Cambridge 2010, 319–320.

угледу на онај из 1967, вероватно за последицу имао дубље мешање СССР-а у сукоб у намери да спаси своје арапске савезнике. За Кисинџера америчка подршка Израелу није смела да буде превелика, већ је било потребно представити Вашингтон како обуздава израелску војску, чиме би се стекле симпатије међу арапским државама. Сједињене Државе биле су за прекид ватре, с тим што се не би инсистирало на њему по сваку цену, већ су очекивали да се ситуација разреши на бојном пољу, када би обе стране хтеле да га прихвате. Преко посебних канала комуникације који су успостављени током 1972, Египћани су контактирали са Кисинџером коме су рекли да неће прихватити прекид ватре у којем не би било и одредбе о повлачењу Израела са окупираних територија, а саветник египатског председника, Хафиз Исмаил, нагласио је да Египат не жели конфронтацију са Вашингтоном. Сједињене Америчке Државе нашле су се између захтева Израела за прекидом ватре са повратком на линије после Јунског рата, и египатског прекида ватре који би обухватао и повлачење израелских снага.⁷

Када је уследио рат, совјетске акције имале су два циља. Први, да се пружи подршка Египту и Сирији како би Совјети повратили своје позиције и углед међу арапским државама, а други, да се избегне конфронтација са САД и пропаст детанта. Из страха да би рат могао да поремети односе са Никсоновом администрацијом, Совјетски Савез се залагао да се што пре постигне прекид ватре. Ово је довођено у везу са тим да, уколико Египат и Сирија доживе пораз, онда ће СССР морати да се укључи војно, како би ове арапске државе спасио још једног катастрофалног пораза налик оном из јуна 1967. године. На другој страни, евентуална победа Египта и Сирије приморала би Израел да тражи америчку војну подршку, што би ескалирало сукоб директним мешањем суперсила у њега. Један од најконтроверзнијих потеза СССР-а током рата, било је покретање ваздушног и поморског снабдевања Египта и Сирије 9–10. октобра, услед великих губитака и слома сиријске офанзиве на Голану. У погледу Египта, снабдевање је постало озбиљније (утрустручено) тек после 15. октобра, када је офанзива египатских снага на Синају доживела неуспех. Ово наводи на закључак да Совјети нису желели продужетак рата већ су хтели да се египатске и сиријске снаге одрже виталним до постизања прекида ватре. После почетка снабдевања, Совјети су у више наврата покушавали да приволе Египат на прекид ватре. Совјетске предлоге за прекидом ватре од 6. и 10. октобра Садат је одбио. Већ 12. октобра, Совјети су званично критиковали Израел због непоштовања међународног права. Оваква критика вероватно лежи у чињеници да се Совјети представе у бољем светлу код Арапа јер је званична Москва, заједно са Вашингтоном радила на постизању прекида ватре. Заједнички совјетско-амерички предлог примирја прихватио је Израел, али га је Садат одбио. Вероватно да је разлог иницијатива на страни Египта и напредовање на Синају, без обзира на то што је застој Сиријаца на Голанској висоравни био очигледан.⁸

⁷ William B. Quandt, *Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict Since 1967*, Washington 2005, 106–109.

⁸ Galia Golan, *Soviet Policy in the Middle East: From World War II to Gorbachev*, Cambridge 1990, 85–89.

У погледу југословенског руководства, оно није располагало информацијама о почетку рата, а прва сазнања стигла су у 14.34⁹ преко тикера Тањуга. До 22.30 h Савезни секретаријат за иностране послове (ССИП) располагао је агенцијским вестима да би потом стигли први телеграми из југословенских амбасада у Каиру и Дамаску. На тражење ССИП-а, египатски амбасадор је око 18.15 обавестио да је дошло до сукоба између Египта и Сирије, с једне, и Израела, с друге. Египатски амбасадор навео је да је Израел извршио напад и да су Египат и Сирија одговорили на то, а да је Египат у противнападу прешао Суецки канал. Из ССИП-а је свим југословенским амбасадама у арапском свету и другим важним центрима (Москва, Вашингтон, Рим, Париз, Лондон, Бон) био упућен циркуларни телеграм у коме је наведен званичан југословенски став о сукобу, да се очекује саопштење Савезног извршног већа (СИВ), да се извештава и прати развој догађаја и да се извештава о реоговању званичника. Југословенским амбасадама у Египту и Сирији је саопштено да је за напад одговоран Израел и да ће се на том ставу заснивати изјава СИВ-а.¹⁰ Посета Јосипа Броза Данској, најављена за период од 8. до 10. октобра, била је одложена услед рата.¹¹

Подршка арапској страни поновљена је у изјави СИВ-а објављеној 8. октобра у штампи, а за новонасталу ситуацију окривљен је Израел. Југословенска влада образлагала је овакав став одлуком Конференције несврстаних у Алжиру, а у саопштењу је позвала и друге земље да се укључе у помагање арапске стране.¹²

Југословенско руководство контактирало је 10. октобра са египатском владом и понудило своју помоћ у санитетском материјалу и крвној плазми. Поред тога, изражена је жеља за проширењем југословенско-египатске сарадње, а уколико би Египат то прихватио, од њега се тражило да достави списак најхитнијих потреба.¹³ Заменик савезног секретара за иностране послове, Јакша Петрић, примио је египатског амбасадора у СФРЈ, Саада Афру, 10. октобра 1973. Том приликом, египатски амбасадор захвалио се на понуђеној понуди и известио је Петрића о тренутној ситуацији на фронту. Југословенски представник је најавио ново саопштење СИВ-а у којем ће се осудити бомбардовање цивила од стране Израела, а поред тога, рекао је да ће Југославија објавити да пружа помоћ у санитетском материјалу како би и друге земље следиле југословенску акцију.¹⁴

Од арапских лидера, председник Сирије Хафиз ел Асад био је први који је Јосипу Брозу упутио личну поруку 6. октобра 1973. Том приликом пред-

⁹ Рат на Блиском истоку почео је 6. октобра 1973. у 14.00 h по средњоевропском времену (прим. И. Р).

¹⁰ Архив Југославије (даље: АЈ), фонд бр. 837 – Кабинет Председника Републике (даље: 837 – КПР), I-5-c/88, *Informacija o izbijanju sukoba na Bliskom istoku, 6. 10. 1973. u 12,30 h, 1-2.*

¹¹ *Борба*, понедељак, 8. октобар 1973, година LII, бр. 279, 1.

¹² *Политика*, понедељак, 8. октобар 1973, бр. 21556, 1.

¹³ Војни архив, Фонд Југословенске народне армије, инв. бр. 4726, АЈ-3, *Telegram str. pov. br. 967 od 09.10.1973.*

¹⁴ Дипломатски архив Министарства спољних послова Републике Србије, Политичка архива – строго поверљиво, 1973, фасцикла II, досије 2, стр. пов. 159, *Zabilješka o razgovoru zamjenika Saveznog sekretara J.Petrića sa ambasadorom Arapske Republike Egipat, S. Afron, 10.10.1973, 1-2.*

седник Асад је позвао да Тито пружи подршку Сирији и свим Арапима у борби против Израела.¹⁵ Сиријски председник упутио је још једну поруку, 11. октобра, председнику Брозу, у којој је известио југословенског председника о израелском бомбардовању цивилних објеката у Дамаску.¹⁶ Југословенско руководство је тек неколико дана касније, преко свог новог амбасадора у Дамаску, који је требало да преда акредитиве сиријском председнику, послало пуну подршку и солидарност Јосипа Броза и Југославије арапској борби за ослобођење окупираних територија. У поруци је поручено да ће Југославија, у складу са својим могућностима, помоћи Сирији и да ће улагати напоре, у складу са одлукама Четвртог самита несврстаних, да допринесе трајном решењу блискоисточне кризе.¹⁷

У поруци од 11. октобра упућеној Јосипу Брозу, египатски председник Садат захвалио се на досадашњој помоћи коју је пружила Југославија, а председника Тита је обавестио да ће у посету послати свог специјалног изасланика Ашрафа Марвана¹⁸, који би га известио о тренутној ситуацији на Блиском истоку и који би затражио додатну помоћ од југословенског руководства која је била неопходна Египту у борби против Израела.¹⁹

Документ који објављујемо је забелешка о разговору који је вођен између специјалног изасланика председника Садата, Ашрафа Марвана, и југословенских политичких представника. Забелешка о разговору је куцана латиничним писмом, на писаћој машини, на девет (9) листова, једнострано и без проред. Иако постоје латинична слова са дијакритицима (š, č, ć, ž) изузетак представља слово đ које је куцано комбинацијом слова d и j (нпр. utvrđjeno – утврђено, такође – такође, итд.). Забелешку је саставио шеф кабинета Председника СФРЈ Александар Шокорац, а у њој постоје и неколико корекција текста оловком (нпр. прецртавање речи и дописивање или прецртавање слова). Текст се преноси у оригиналу, без икаквих интервенција, а коментари

¹⁵ AJ, 837 – КПР, I-1/1068, *Poruka sirijskog predsednika Hafeza el-Asada Josipu Brozu Titu od 6. oktobra 1973.*

¹⁶ AJ, 837 – КПР, I-1/1068, *Poruka sirijskog predsednika Hafeza el-Asada Josipu Brozu Titu od 11. oktobra 1973.*

¹⁷ AJ, 837 – КПР, I-1/1068, *Str. pov. 1007/1 – Kabinet Predsednika Republike SSIP-u 19. oktobra 1973.*

¹⁸ Ашраф Марван (1944–2007) био је египатски политичар, индустријалац и бизнисмен. Био је ожењен Моном, трећом ћерком Гамала Абдел Насера што му је гарантовало место унутар најближег круга Насерових сарадника. Био је Насерова веза са обавештајним службама. Касније је постао близак сарадник Анвара ел Садата. Касних седамдесетих повукао се из политике и живео у Великој Британији где се посветио бизнису. По Арону Брегману, Ашраф Марван 1969. одлази у Велику Британију због лечења стомака. Том приликом ступа у контакт са израелском обавештајном агенцијом Мосад и постаје њихов обавештајцац са кодним именом „Извор”. Био је један од главних актера заваривања израелске обавештајне службе у погледу почетка Октобарског рата 1973. чиме се претпоставља, да је Марван био у ствари двоструки агент кога су подметнули Египћани. Настрадао је под мистериозним околностима, падом са терасе на петом спрату у Лондону. Његову сахрану водио је највиши египатски имам, шеик Мухамад Сејид Тантави, а сахрани су присуствовали и Гамал Мубарак (син Хоснија Мубарака, тадашњег египатског председника) као и Омар Сулејман, начелник египатске обавештајне службе. Додатну мистерију изазвала је изјава Хоснија Мубарака новинару MENA-e (Middle East News Agency) да је Ашраф Марван био истински патриота и да његова дела још увек не могу да буду откривена.

¹⁹ AJ, 837 – КПР, I-1/1317, *Poruka Anvara el-Sadata Josipu Brozu Titu od 11. oktobra 1973.*

приређивача дати су у виду фуснота. Једина корекција приређивача било је састављање речи које су у процесу куцања преношене у други ред. Документ је важан, јер представља војно-политички поглед на прву фазу рата, Октобарски рат до 13. октобра 1973, из египатског и југословенског угла. Поред овога, документ даје сумарни преглед догађаја на Блиском истоку и у свету, приказује ставове Египта и СФРЈ по питању предлога прекида ватре, доноси податке о заједничком наступу Египта и СФРЈ, као и информације о жељама и понуди СФРЈ да материјално помогне борбу Арапа.

ДОКУМЕНТ²⁰

ZABELEŠKA

o razgovoru Predsednika Republike Josipa Broza Tita sa specijalnim izaslanikom predsednika Sadata, Ašrafom Marvanom, u Beogradu, 13. oktobra 1973. godine.

U razgovoru su sa jugoslovenske strane učestvovali drugovi: Stane Dolanc, Džemal Bijedić, Miloš Minić i Nikola Ljubičić, a sa egipatske strane ambasador u Jugoslaviji S. Afra.

Specijalni izaslanik predsednika Sadata Ašraf Marvan preneo je pozdrave predsednika Sadata predsedniku Titu i izjavio da ga je predsednik Sadat poslao da drugu Predsedniku uruči njegovu ličnu poruku i objasni političku situaciju na Bliskom istoku.

Pošto je Marvan uručio drugu Predsedniku tekst poruke predsednika Sadata, drug Predsednik je zahvalio na pozdravima i poruci i zatim izrazio interesovanje za situaciju na frontu.

Marvan je izjavio da je situacija na egipatskom frontu vrlo dobra i da se operacije odvijaju prema unapred utvrđenom planu. Preko Sueckog kanala do sada je prebačeno 5 divizija i 1.400 tenkova, a linija fronta nalazi se na oko 17 km od Kanala. Egipatske pozicije s druge strane Kanala zaštićene su od napada iz vazduha. Marvan je zatim izjavio da je predsednik Sadat, prilikom donošenja odluke o prelasku Sueckog kanala, odlučio²¹ da se ide postepeno, po etapama. Prvu etapu je predstavljalo samo forsiranje Kanala, zatim uspostavljanje mostobrana i utvrđivanje pozicija s druge strane Kanala, dok se u drugoj, sadašnjoj etapi, ostvaruje postepeno napredovanje ka prolazu Metla²². Situacija sa vazduhoplovstvom je

²⁰ AJ, 837 – КПР, I-5-a/121-67, *Zabeleška o razgovoru Predsednika Republike Josipa Broza Tita sa specijalnim izaslanikom predsednika Sadata, Ašrafom Marvanom, u Beogradu, 13. oktobra 1973.*

²¹ Тако стоји у оригиналу (прим. И. Р.).

²² Мисли се на превој Митла у Синајској пустињи (прим. И. Р.).

takodje dobra. Do sada je Egipat izgubio samo 32 aviona, od čega je više od polovine oborila njihova sopstvena protivavionska odbrana. Nešto slično desilo se i Izraelcima. Pre tri dana Izraelci su počeli da bombarduju objekte i naselja u Delti Nila. Oni, u stvari, nastoje da bombarduju aerodrome gde su stacionirani egipatski avioni tipa "Miraž", ali su do sada pretrpeli neuspeh. Stradali su samo neki civili u selima koja okružuju ove aerodrome.

Na sirijskom frontu, izjavio je Marvan, situacija je sada bolja. Sirijci su bili počeli vrlo brzo²³, ali su posle dva dana ofanzivnih akcija izgubili jednu oklopnu diviziju, odnosno oko 200 tenkova. Izrael je u isto vreme izgubio oko 100 tenkova. Sirijci su učinili grešku time što je druga oklopna divizija zadržana u rezervi radi zaštite Damaska.

Posle prvih vesti o pogoršanju situacije na sirijskom frontu, izjavio je Marvan, sovjetski ambasador u Kairu tražio je hitan sastanak sa predsednikom Sadatom. Ukazujući na gubitke koje trpe Sirijci, sovjetski ambasador je rekao predsedniku Sadatu da Sirija želi prekid vatre i postavio pitanje kako namerava da postupi Egipat. Predsednik Sadat je odbio prekid vatre i istovremeno obavestio o tome sirijskog predsednika Asada, postavljajući pitanje da li je tačno da Sirija želi prekid vatre. Predsednik Asad je to demantovao. On je potvrdio da situacija na sirijskom frontu nije laka i da su imali znatne gubitke, ali da ih nadoknađuju²⁴ i da ubacuju u borbu drugu oklopnu diviziju. Predsednik Asad je takodje naglasio da će se Sirija boriti sve dok ne povрати izgubljene teritorije. Posle toga, predsednik Sadat je pozvao sovjetskog ambasadora i tražio objašnjenje u vezi sa njegovom prethodnom informacijom o navodnoj želji Sirije da traži prekid vatre. Sovjetski ambasador je na to izjavio da bi Sovjetski Savez i SAD više voleli da dodje do prekida vatre i do pregovora između zaraćenih strana pod okriljem OUN. Predsednik Sadat je odgovorio da Egipat neće pristati na prekid vatre, a ukoliko Sovjetski Savez bude vršio pritisak u tom pravcu, Kina će uložiti veto u Savetu bezbednosti. Istovremeno, predsednik Sadat je tražio od Sovjetskog Saveza nove isporuke oružja, naročito protivtenkovskih i protivavionski raketa. Sovjetska vlada je obećala da će poslati traženo naoružanje i do sada je isporučila izvestan broj aviona, zatim raketa "Volga" i "Strela" koje se upotrebljavaju protiv niskoletućih aviona, kao i izvestan broj protivtenkovskih raketa "Maljutka".

U nastavku izlaganja Marvan je izneo koliko su se druge arapske zemlje angažovale u ratnom naporu Egipta i Sirije. Irak je na sirijski front poslao jednu oklopnu diviziju, kao i dve eskadrile aviona tipa "Mig", a sada šalje još jednu mehanizovanu pešadijsku diviziju. Saudijska Arabija a i Maroko poslali su po jednu brigadu. Od Jordana je traženo da zaštiti južnu stranu sirijskog fronta, ali Jordan ne može da stupi u rat, jer nema adekvatnu vazдушnu odbranu i avijaciju. Libija je poslala Egiptu dve eskadrile "Miraža", Irak jednu eskadrilu aviona "Hoker-Hanter", a Alžir jednu eskadrilu aviona "Mig-21" i dve eskadrile aviona "Mig-17". Takodje, juče su Alžirci uputili i jednu eskadrilu aviona "Suhoj-7" sa pilotima i celokupnom opremom.

Na pitanje druga Predsednika da li je Kairo dovoljno zaštićen protiv napada iz vazduha, Marvan je odgovorio potvrdno, naglašavajući da je grad zaštićen kako PA projektilima, tako i lovačkim aparatima.

²³ У оригиналу реч *brzo* је прецртана, а изнад дописано руком *dobro*.

²⁴ Тако стоји у оригиналу (прим. И. Р.).

Drug Predsednik se zatim interesovao da li egipatske snage na drugoj strani Sueckog kanala raspolažu sovjetskim protivavionskim raketama. Marvan je potvrdio da se s druge strane Kanala nalaze jedinice naoružane sovjetskim protivavionskim raketama "Strela" i "Volga". On je takodje izjavio da je Sovjetski Savez isporučio Egiptu i rakete zemlja-zemlja sa dometom od 300 km. Medjutim, ove rakete do sada nisu korišćene.

Na pitanje druga Predsednika da li ove rakete mogu da dostignu Tel Aviv, Marvan je odgovorio negativno, jer se Tel Aviv nalazi na oko 350 km od egipatskih linija. Medjutim, sa sirijske teritorije se Tel Aviv može tući raketama zemlja-zemlja, jer se nalazi udaljen samo 100 km. Marvan je pritom dodao da bi bombardovanje Tel Aviva došlo u obzir tek u drugoj fazi rata, koja bi mu eventualno dala totalni karakter. Marvan je takodje obavestio da je u Egiptu do sada poginulo oko 200 civila od izraelskog vazdušnog bombardovanja.

U nastavku, Marvan je izneo podatke o finansijskoj i ekonomskoj pomoći drugih arapskih zemalja Egiptu i Siriji. Tako je Saudijska Arabija dala 200 miliona dolara, Šeikat Abudabi 100 miliona dolara, a Libija 40 miliona dolara i 4 miliona tona nafte.

Na pitanje druga Predsednika, Marvan je odgovorio da su egipatske snage uništile izvore nafte koje su Izraelci do sada koristili na Sinaju, dok za sada samo vrše bombardovanje Šarm el Šeika. Direktni napad dolazi u obzir u drugoj fazi rata.

Na interesovanje druga Predsednika, Marvan je odgovorio da se za dan-dva može računati sa poboljšavanjem situacije na sirijskom frontu, dok se sirijske i iračke snage reorganizuju i srede.

Na pitanje druga Predsednika da li se predviđa zauzimanje klanca Metla, Marvan je odgovorio da će to biti glavna bitka u drugoj etapi ratovanja na Sinaju, u kojoj treba da se obezbedi zauzimanje sva tri glavna prolaza na istok.

Na pitanje druga Predsednika da li se vode neke akcije oko El Ariša, Marvan je odgovorio da se vrši samo bombardovanje avionima, jer se ovaj grad nalazi na oko 250 km od Sueckog kanala.

Drug Predsednik je zatim postavio pitanje kakve akcije se vode i predviđa ju na diplomatskom terenu.

Marvan je odgovorio da je između Kisindžera i Hafeza Ismaila izvršena razmena poruka. U drugoj poruci Kisindžer je predložio obustavu vatre, s tim da Arapi zadrže do sada osvojeni teren. Medjutim, predsednik Sadat smatra da ne bi bilo u korist Egipta da sada prihvati prekid vatre.

Drug Predsednik je postavio pitanje da li bi Egipat prihvatio prekid vatre ako bi se obezbedilo povlačenje Izraela na granice iz 1967.godine.

Marvan je odgovorio da bi to već bila drukčija situacija.

Drug Predsednik je sa svoje strane izrazio mišljenje da ne može biti prekida vatre bez povlačenja Izraela na liniju iz 1967.godine.

Marvan je izjavio da je 10. oktobra u tom smislu upućena nova poruka Kisindžera U toj poruci /čiji tekst je Marvan u tom trenutku uručio drugu Predsedniku, s napomenom da ga treba tretirati kao poverljivi dokumenat/ sa egipatske strane se predlaže:

– prekid vatre i povlačenje izraelskih snaga, u određenom roku i pod nadzorom OUN, na granicu iz 1967.godine;

– sloboda plovidbe u Tiranskom tješnacu, uz garanciju snaga OUN, koje bi za određeni period bile stacionirane u Šarm El Šeiku;

– okončanje ratnog stanja posle potpunog povlačenja izraelskih snaga;

– stavljanja područja Gazze²⁵, posle povlačenja izraelskih snaga, pod kontrolu OUN, u očekivanju da stanovništvo ovog područja iskoristi pravo na samoopredeljenje;

– u određenom periodu, posle povlačenja izraelskih snaga i obustave neprijateljstava, sazivanje mirovne konferencije pod pokroviteljstvom OUN uz učešće svih zainteresovanih zemalja, Palestinaca i velikih sila; ova konferencija treba da dovede do reafirmacije načela suvereniteta i bezbednosti svih zemalja na Bliskom istoku, kao i slobode plovidbe.

Na pitanje druga Minića, Marvan je izjavio da vlada SAD još nije odgovorila na ove predloge.

Na pitanje druga Bijedića, Marvan je odgovorio da je Kisindžer ponudio prekid vatre 9. oktobra.

Drug Predsednik je izrazio mišljenje da je predlog Egipta realan, ali da ga Izrael verovatno neće prihvatiti dok ne dobije dobru lekciju.

Marvan je na to izjavio da bi predsednik Sadat želeo da zna mišljenje predsednika Tita o ovom predlogu.

Drug Predsednik je odgovorio da se naša razmišljanja kreću blizu tog predloga, ali misli da nije dovoljno jasno postavljeno pitanje povlačenja izraelskih snaga. Naime, bilo bi potrebno obezbediti da povlačenje izraelskih snaga sa svih okupiranih teritorija bude izvršeno istovremeno sa prekidom vatre.

Marvan je napomenuo da se u egipatskom predlogu govori o povlačenju u određenom periodu.

Drug Predsednik je u vezi s tim naglasio da bi trebalo precizirati tačan rok povlačenja, kako se Izraelu ne bi ostavio nikakav prostor za manevrisanje, i to ne samo na Sinaju, nego i na Golanskoj visoravni. On je takodje naglasio da se ne bi smelo Izraelu dozvoliti da na okupiranoj teritoriji poruši razne objekte.

Drug Predsednik je zatim postavio pitanje da li se o iznetom predlogu predsednika Sadata dogovorio i sa drugim arapskim zemljama.

Marvan je odgovorio da je predsednik Bumedijen juče prihvatio ovaj predlog, a takodje i saudijski kralj Fejsal. Sirijskom predsedniku Asadu je upućena misija sa ovim predlogom, ali do Marvanovog odlaska iz Egipta Asadov odgovor još nije stigao. Libijski predsednik Gadafi još nije obavešten o ovom predlogu.

Na pitanje druga Minića da li je predviđena neka inicijativa Egipta u Savetu bezbednosti na ovoj liniji, Marvan je odgovorio potvrdno.

U nastavku razgovora Marvan je izneo neke podatke o dosadašnjim gubicima Izraela. Amerikanci su rekli saudijskom kralju Fejsalu da su Izraelci na Sinaju izgubili 400 tenkova, a na sirijskom frontu 120.

Drug Predsednik se interesovao za informacije o pomoći SAD Izraelu u oružju i dobrovoljaca, posebno pilotima.

Marvan je odgovorio da novi piloti koji dolaze u izraelsko vazduhoplovstvo nisu na onom nivou na kome su bili piloti iz 1967. godine. Takodje, u vazдушnim borbama sovjetski “Migovi” su se pokazali boljim od američkih “Fantoma”.

²⁵ У оригиналу слово r је прецртано.

Drug Predsednik je primetio²⁶ da je verovatno i moralno stanje izraelskih pilota drugačije sada, kada je protivvazдушna odbrana Egipta i Sirije jača. On je zatim postavio pitanje kako se pokazalo sovjetsko oružje.

Marvan je odgovorio da se sovjetsko oružje pokazalo vrlo dobrim, uključujući i tenkove, ali da se najbolje pokazala protivtenkovska raketa “Maljutka”, koja seje pravu paniku kod Izraelaca.

Drug Predsednik je u vezi s tim napomenuo da mi šaljemo Egiptu 30 bacača sa 400 raketa “Maljutka”.

Marvan je zatim izjavio da je predsednik Sadat izrazio posebnu zahvalnost predsedniku Titu, jugoslovenskoj vladi i narodu na do sada pruženoj pomoći i istovremeno želi da saopšti njihove hitne potrebe u vezi s kojima bi veoma cenili pomoć Jugoslavije. On je zatim naveo da bi im bilo potrebno 100 tenkova i do 50 helikoptera. Marvan je pritom naglasio da će predsednik Alžira Bumedijen u toku sutrašnjeg dana saopštiti jugoslovenskom ambasadoru u Alžiru da će Alžir platiti ove tenkove i helikoptere.

Drug Predsednik je odgovorio da smo mi već doneli odluku da Egiptu pošaljemo 120 tenkova i 12 helikoptera, s tim da se plaćanje može izvršiti kasnije.

Marvan je zatim izjavio da bi želeli da dobiju što veći broj protivtenkovskih raketa “Maljutka” i da mole da im se to dostavi što hitnije.

Drug Predsednik je odgovorio da deo materijala već šaljemo avionima i da smo od Sovjetskog Saveza tražili na pozajmicu pet aviona tipa “Antonov”, ali da još nemamo odgovor.

Marvan je izjavio da i oni mogu poslati svoje avione radi transporta materijala. Naši avioni mogu ići preko Libije, sa spuštanjem u Tobruku i Bengaziju.

Marvan je zatim izjavio da bi im bile potrebne i rakete “Strela”, kao i protivavionski top “Šiljka” 23 mm ili 14,5 mm.

Drug Ljubičić je odgovorio da raketa “Strela” nemamo, a da im možemo dati naš trocevni protivavionski top od 20 mm sa municijom, koji smo dali i Siriji. Još ćemo javiti koliku količinu možemo dati, ali mogu računati na oko 100 komada.

Marvan je zatim naglasio²⁷ da im je hitno potrebna municija za protivavionske topove.

Drug Ljubičić je odgovorio da ćemo ~~naknadno~~²⁸ poslati sve što su tražili, a sa čime mi raspolažemo.

Marvan se zatim interesovao za protiavionsku municiju 57 mm, za minobacače 82 mm i 120 mm, za protivtenkovske topove 84 mm, 85 mm i 106 mm, kao i za ručne protivtenkovske bacače RBG.

Drug Ljubičić je odgovorio da protivavionske municije 57 nemamo, da se pomenuti minobacači pripremaju, a da ručnih bacača RBG možemo dati dosta.

Drug Predsednik je zatim zahvalio na informacijama predsednika Sadata i ocenio da je situacija za Egipat i Siriju dobra. On je ponovo podvukao naš naročiti interes za uspeh njihove akcije, naglasivši istovremeno da treba voditi računa da se, ako je moguće, spreči prolivanje krvi tamo gde je to nepotrebno, odnosno

²⁶ У речи *primetio* прво слово *i* је дописано руком преко слова које није могуће идентификовати (прим. И. Р.).

²⁷ Тако стоји у оригиналу (прим. И. Р.).

²⁸ Прецртано оловком у оригиналу (прим. И. Р.).

da rat ne eskalira do te mere da se ne može više regulisati. Drug Predsednik je naglasio da ćemo mi podržati rešavanje ovog pitanja u OUN i da smatramo da će predsednik Sadat najbolje oceniti kada je vreme za to. Pritom je dodao da je, po našem mišljenju, bolje takvi akciju preduzeti onda kada se sopstvene snage nalaze u ofanzivi i kada neprijatelj biva tučen, a ne onda kada se sopstvene snage nalaze u teškoj situaciji. U ovom drugom slučaju rešavanje celog pitanja bilo bi problematično. Drug Predsednik je ponovio da Egipat i Sirija imaju našu punu podršku i naglasio da bi u toku eventualnih pregovora glavno bilo obezbediti da se Izrael povuče sa svih okupiranih teritorija. Zato bi Egipat i Sirija u pregovorima trebalo da budu tvrdi i da ne dozvole nikakve teritorijalne koncesije. Isto tako, naglasio je drug Predsednik, treba rešiti palestinsko pitanje. Drug Predsednik je takodje naglasio da se istovremeno treba pripremati i za nanošenje daljih vojnih udara Izraelu, ukoliko Izrael ne bi pristao na predloženo rešenje.

Drug Minić je predložio da se, ukoliko Egipat odluči da pokrene inicijativu u Savetu bezbednosti, javi egipatskom predstavniku Zajatu da se u tom cilju poveže sa predstavnikom Jugoslavije i predstavnicima ostalih nesvrstanih zemalja.

Marvan je izjavio da za sada još ne nameravaju da pokreću inicijativu u Savetu bezbednosti, jer čekaju odgovor SAD. Ako i kada se odluče za ovu akciju, odmah će nas obavestiti i držati nas stalno u toku svojih aktivnosti.

Drug Predsednik je naglasio da bi to bilo vrlo dobro.

Drug Ljubičić je zatim postavio pitanje da li bi Egipat prihvatio da pošaljemo jednog našeg generala da se malo поближе upozna sa situacijom na frontu.

Marvan je odgovorio potvrdno.

Drug Minić je zatim postavio pitanje kakav stav imaju palestinski rukovodioci prema sadašnjoj akciji Egipta i Sirije i da li palestinske snage učestvuju u tim akcijama.

Marvan je odgovorio da palestinske snage učestvuju u akcijama u skladu sa planovima ministra odbrane Egipta. Tako je do sada od 300 operacija planiranih u južnom Izraelu, izvedeno 80.

Na pitanje druga Predsednika šta je sa palestinskom divizijom u Južnom Libanu, Marvan je odgovorio da se ona priključila sirijskim trupama na Golanskoj visoravni.

Na završetku razgovora drug Predsednik je zamolio specijalnog izaslanika Marvana da predsedniku Sadatu prenese njegove najsrdačnije pozdrave i najbolje želje.

Zabeležku sastavio Aleksandar Šokorac

Ma IGOR G. RAKIĆ
Niš, Serbia
E-mail: igorak89@yahoo.com

MEMORANDUM OF CONVERSATION BETWEEN ASHRAF MARWAN
AND JOSIP BROZ TITO, OCTOBER 13TH 1973.

SUMMARY: In this paper we present unpublished material regarding Yugoslav position during October 1973 War. After World War Two, Yugoslav diplomacy entered the Middle East. Although it advocated pro-Soviet and pro-East European positions on Middle East affairs, after Tito-Stalin split in 1948, socialist Yugoslavia changed its view on Arab-Israeli conflict. Looking for its own benefits in Middle East, during mid-50s Yugoslavia started to change positions and aligned with Arab countries regarding conflict with Israel. In the eve of October 1973 War and détente between USA and USSR, Yugoslavia sought to take important role in the Arab-Israeli conflict and to strengthen its position in Arab world by aligning itself on their side and criticizing Israel and its allies. Based on the newer bibliography regarding Arab-Israeli conflict, original text of the document will be preceded by introduction regarding events leading to October 1973 War with explanations of positions of superpowers and Yugoslavia.

KEYWORDS: military history, Arab-Israeli conflict, October War/Yom Kippur War, Yugoslav-Egypt relations, Ashraf Marwan, Josip Broz Tito, Egypt, Yugoslavia, Middle East